

Сулима Микола. Книжниця у семи розділах: Літературно-критичні статті й дослідження. — К.: Фенікс, 2006. — 424 с.

Одна з останніх на сьогодні праць Миколи Сулими — “Книжниця у семи розділах” — водночас і класично репрезентативна, і фундаментальна, оскільки її склали дослідження, написані вченим за період творчо-інтелектуальної діяльності в Інституті літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України. Ця книжка становить собою своєрідне літературознавче ревію, де охоплено основні лакуни наукових зацікавлень Миколи Сулими, який і вибудував свою “Книжницю...” за таким принципом, щоб якомога повніше й виразніше було представлено ареальний формат його дослідницького мислення.

“Медієвістика”, “Віршуння”, “Перегуки”, “1920-ті рр.”, “Шість етюдів про Михайла Семенка”, “Шістдесятники й пост-шістдесятники”, “Україна і Нобелівська премія з літератури” — у такій послідовності розташовані ті сім розділів, заявлених у повній назві цієї “Книжциці...”, що окреслюють тематико-аспектні парадигми дослідника, який, безперечно, належить до нечисленної та доволі раритетної “партії” літературознавців-енциклопедистів й універсалів.

Студії ці мають широкі ракурси й дослідні сюжети: епоха бароко й барокова естетика, культура версифікації та поетологія, геопоетика й біографістика текстів, компаративні зв'язки, паралелі й моделі, літературний процес 20-х років ХХ століття й футуристична поетика, літпроцес 2-ої пол. ХХ — поч. ХХІ століть, транснаціональний масштаб, звучання й вимір української літератури. Літературознавчі зір та оптика Миколи Сулими міленіумна, вона охоплює найрізноманітніші реалії та модуси розвою національного художнього слова майже за все друге тисячоліття: від ракурсів “До питання про особливості азбучних віршів XI — XVIII ст.” і “Дещо про косметику й машкарництво в українській літературі XI — XIX ст.” — до площин “Функціонування релігійних топосів в українській нерелігійній поезії кінця ХХ століття” і “Дао Жадана, або Свободою користуються по-різному”.

У статтях, що склали “Книжницю у семи розділах”, Микола Сулима постає істориком і теоретиком літератури, компаративістом, естетиком, полемістом, літературним критиком, рецензентом, а також аналітиком, експертом, діагностиком, мислителем, який тяжіє до онтологічних проблем літератури й літературознавства. Хоч би що він

досліджував — “Гендерні мотиви в творчості Климентія Зіновіїва та Онуфрія” чи “Перші віршовані переклади “Слова о полку Ігоревім”, “Дон-Кіхот” Сервантеса в науковій і творчій спадщині Івана Франка” чи “Світ, створений всерйоз. Твори Миколи Вінграновського для дітей”, його дослідницька ноєма незмінно зосереджена на естетичній філософії слова. За універсумом слова-образу вчений постійно вбачає універсум засадничих начал буття, оскільки творчість і творення виступають для нього достеменними екзистенціями людської природи, мислячого єства.

Микола Сулима — філолог-інтелектуаліст із панорамним і культурологічним поглядом на розвій літератури, він оцінює текст як явище інтеркультурного й метадуховного значення. Його мислительний погляд рухається у напрямку таких історико-художніх величин і текстових констант: від Біблії — через античну літературу — крізь барокову добу — до творів початку ХХІ століття, об'єднуючи всі ці конструенти концепцією літературно-образного континуїтету.

Початок роботи над найвіддаленішою в часі розвідкою датовано ще 1972 роком (“Звертання на “Ви” до жінки в інтимній ліриці”), найновіші статті представлені студіями 2004 — 2005 років (“Микола Бажан між Михайлом Семенком і Миколою Хвильовим”, “Михайль Семенко і Петербург”, “Михайль Семенко у Львові”, “Про листування Михайла Коцюбинського й Альфреда Єнсена”). Основний текстовий масив, що увійшов до книжки-антології Миколи Сулими, було створено у 80 — 90-ті роки ХХ століття (“Микола Куліш і Андрій Платонов”, “Роль і місце футуризму в українській літературі ХХ ст.”, “На порозі авангардизму”, “Житомирська прозова школа у дзеркалі давньої української літератури”, “Україна і Нобелівська премія з літератури” та ін.). І це симптоматично, позаяк саме в цей період відбувалися тектонічні трансформаційні процеси в українському літературознавстві, що й забезпечили йому нові якісні та іміджеві іпостасі. І Микола Сулима був серед тих, хто власними студіями, працями змінював систему цінностей та “фундаментальний лексикон” літературознавчих інтенцій.

“Книжниця...” містить багатющий фактажний матеріал. Це достеменний мегаполіс історико-

літературних фактів, нюансів, тенденцій, явищ, імен, міжособистісних взаємин, у якому основоположне місце відведено категорії долі. Долі письменників крізь призматику доль їхніх текстів, а також літературних процесів, суперечок, колізій.

Письменницькі персоналії Микола Сулима розглядає в найдетальнішому контексті свого часу. Більше того, він прагне злити митця зі своїм часом — злити для того, щоб якомога повніше увиразнити харизматикою цього часу аксіологічні клейноди митця. Такі постаті, як Григорій Сковорода, Іван Франко, Леся Українка, Володимир Винниченко, Микола Хвильовий, Микола Куліш, Павло Тичина, Юрій Яновський, Майк Йогансен, Григорій Тютюнник, Михайль Семенко, Микола Вінграновський, Євген Пашковський, Тарас Федюк, а також Андрій Бєлий, Анна Ахматова, Андрій Платонов, Шмуель Йосеф Агнон, Альфред Єнсен, постають у щільних зв'язках зі своїми сучасниками та своєю художньо-естетичною добою.

У центрі літературознавчого ноєсису Миколи Сулими перебувають локуси й аспекти української літератури, що вона розглядається як чинник загальноєвропейського літпроцесу. Невипадково базовими — і, варто додати, доволі частотними — у термінологічному інструментарії вченого є терміни “українська шкільна драма”, “давня українська література”, “українська література XVII — XIX століть”, “українська література XI — XIX століть”, “українська поезія 1920-х років”, “українська література XX століття”, “українські футуристи”, “українська нерелігійна поезія кінця XX століття”, з допомогою яких простежується не тільки внутрішня логіка, парадигматика національного літпроцесу, а і його дотичність, переплетеність, перехрещеність із цивілізаційними літературно-естетичними тенденціями. Компаративний вимір українських художніх реалій виокремлено подається в розділах “Перегуки” та “Україна і Нобелівська премія з літератури”, останній із яких фактично підсумовує науково-дослідний сюжет “Книжиці...”

Поняття й реалії “літературної практики” (цей термін зустрічається вже в першій статті — “Дві античності й українська шкільна драма XVI — XVIII ст.”, що відкриває всю збірку й розділ “Медієвістика”) становлять собою предметно-семантичну основу літературознавчих колізій, що їх виокремлює і розгортає Микола Сулима. Так, він обстежує фрагмент художньої мазепіани (“Драма про Івана Мазепу”), історіософію та есеїстику Юрія Липи (“Давня українська література в оцінці Юрія

Липи”), історію українського верлібру (“Вільний вірш у висловлюваннях і творчій практиці Лесі Українки”), художньо-ментальну спорідненість Василя Стефаника й Андрія Платонова (“Перечитуючи Андрія Платонова українською”), “закордонні” мотиви в українському літпроцесі XX століття (“Поїдеш далеко, побачиш багато...”), інтерпретації постаті Григорія Сковороди в українській художній культурі (“Григорій Сковорода в романі Валер'яна Поліщука і симфонії Павла Тичини”), проблему “світова спільнота й українські письменники” (“Україна і Нобелівська премія з літератури”, “Володимир Винниченко і Нобелівська премія”). Домінування історико-літературних підходів тонко оздоблюється теоретичними обрисами й узагальненнями, що посутньо розширюють зоровий масштаб студій та розвідок.

Аналізуючи долі текстів та їхніх творців, Микола Сулима широко залучає соціум літературного побуту, диспутів, впливів, середовища. При цьому він не тільки не розчиняє образ і постать письменника в соціочасі й соціології його доби, а навпаки використовує багатогранність соціумного контексту для того, щоб зосередити увагу на нюансах поетики й естетики. Соціум літературного побуту акцентовано репрезентується в розділах “Медієвістика”, “Перегуки”, а з найрельєфнішою сконцентрованістю й деталізованістю — у розділі “1920-ті рр.”, де вченому вдалося досягти практично ідеальної гармонії у процесі вираження письменника його середовищем, а інтерпретацію літературного середовища подати крізь письменницькі й текстові долі.

Микола Сулима як тонкий знавець літературно-естетичних тенденцій, явищ незмінно прагне повноти, повногранності в освітленні текстів та культури роботи над ними. Для цього він доволі часто актуалізує мистецькі, театральні й кінематографічні реалії, які, сполучені і зрощені із суто літературною фактурою, дарують багатий матеріал для усвідомлення мистецької семіотики доби, про яку йдеться у статтях і розділах. В окремих студіях межа між мистецтвознавчим і літературознавчим фреймами органічно стерта, як у “Ритміці підписів під малюнками Марії Приймаченко”, “Параджанові бароковому”, “Біля джерел. Михайль Семенко — редактор ВУФКУ”, оскільки матеріал, до якого звернувся автор, передбачав і потребував саме синтезуючих підходів у процесі його висвітлення-інтерпретації.

До семи розділів “Книжиці...” увійшло понад шістьдесят розвідок, різних за обсягом і

мовностильовими ознаками. У жанровому сенсі переважають літературознавчі й літературно-критичні статті. У мовостилі Миколи Сулими простежується промовиста закономірність: ті розділи-парадигми, в яких обстежуються аспекти історії та теорії літератури, компаративістики (“Віршуння”, “Перегуки”, “1920-ті рр.”), виписані студіями літературознавчого гатунку; там же, де розглядаються імена й поетикальні особливості новітнього літпроцесу (“Шістдесятники й постшістдесятники”), володарює стилістика літературно-критичного письма. Вочевидь літературний час чи, радше, дистанційне відношення до обраного літературного часу самі пропонують манеру письма, більш адекватного матеріалові, який стає предметом естетичних рефлексій. Інакше кажучи, сучасні тексти настійливіше провокують до аналітико-критичних підходів, і це відчутно майже в усіх статтях шостого, передзаключного розділу “Книжциці...”

Структурі більшості студій притаманна гранична проясненість, оскільки все в них підпорядковано “пролітературним” фабулам

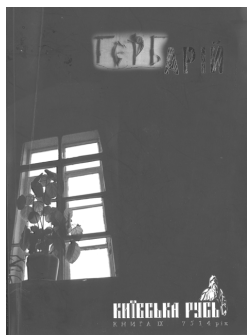
і фактажу. Студії Миколи Сулими мають три основні структурно-композиційні блоки: чітка й лаконічна постановка проблеми, обстеження порушеної проблеми, лаконічні висновки. Усе це виконується у стилі виваженої чіткості, конкретності та обґрунтованості. Власне вступ факультативний і нерідко відсутній, що надає ще більшої цілісності й викінченості текстам. Висновки зазвичай вербально виділені з допомогою резюмуючих форм “отже”, “як бачимо” або “отже, як бачимо”. Дослідник пише немовби за рецептом відомого скульптора, який декларував: його мистецтво – це мистецтво прибирати зайвину.

Микола Сулима є, безперечно, унікальним естетиком і літературознавцем. Йому вдається поєднувати те, що за своєю природою має чимало регалій протиставлення: розробку літературної археології та інтерес до найновіших і – відповідно – найрадикальніших поетик. Своєю науковою та літературно-критичною діяльністю він не лише демонструє, а й маніфестує принцип й аксіологію епічного погляду як основи моніторингу та аналітики літературного континуїтету.

м. Херсон

Ярослав Голобородько

Наші презентації

Київська Русь. – 2006. – Кн. IX (ГЕРБарій).

Відкривається есе ГЕРБарій / гербарій та інтерв'ю Д.Стуса з першим лауреатом премії “Нестора Літописця” В.Портяком (за книжку “У снігах”) і його новелою “Гуцульський рік (На берегах старого календаря)”. У “Прозі” ще детектив К.Лебедевої “Фергюсон відчуває холод міжзоряних просторів”, оповідання М.Криштопи “Безсоння” (у “Забороненій зоні”) та Гашекова “Спроба абстинентної вечірки” (аналізує І.Мельниченко – “Червоний комісар – містифікатор із Праги”). Поезія представлена добіркою отця Яна Твардовського “Без до і після” (пер. з польської і післяслово Дз. Матіяш), ДРА-ма-ДРА – п'єсою О.Польченка “Педрода” (відгук Т.Щербаченко). У розділі “КРИТИКарка” – Л.Таран “Втеча з Візантії” (відгук на “Ностальгію” М.Кривенко). “Ментальна психіатрія” українця (кометує Н.Гаук) розкривається в цікавому фрагменті рукопису “Український менталітет. Ілюзії, міфи, реальність” психіатра О.Стражного. Під заголовком “Це просто буденна праця...” подано інтерв'ю головного редактора із журналісткою, ведучою щосуботньої програми “Книжковий базар” на радіо Ера-FM М.Фіалко.

В.Л.